

Berdintasun-politika publikoak

Sarrera

70eko hamarkadatik aurrera, feminismoak indarra hartu zuen eta, bulkada horren eskutik, berdintasun-printzipioa orokortzen joan zen, besteak beste, politika publikoetan eta erakundeetan.

Mende erdi labur batean, emakumeon* eskubideak formalki aitortu dira, diskriminazioak eta arrakalak arintzeko tresnak ezarri dira, berdintasun-politika publikoak egituratu egin dira, neurri batean, eta emakumeon* ordezkaritza parekidea bermatzeko neurriak hartu dira. Nola eman da prozesu hau Euskal Herrian? Nola irakurtzen du feminismoak? Emakume* guztiongan inpaktu bera izan dute politika hauek? Zein muga eta zein itsasargi antzeman dira politika hauen garapenean? Galdera hauen inguruan hausnartzen aritu gara eta hausnarketa horien emaitza jasotzen saiatu gara dokumentu honetan; eta, hausnarketa bukatutzat ematea baino, dokumentu honekin hausnarketari jarraipena ematea da dokumentu honen helburua. Hausnarketa honetan, halere, ez gara mugatu existitzen den horren inguruko azterketa egitera, saiatu gara iparrorratza irudikatzeko ariketa egiten, eta horrantz jotzeko urrats zehatzak proposatzen, eraldaketarako estrategia feministan aurrera egin dezagun.

Dokumentu honetan, lehenik eta behin, berdintasun-politika publiko eta egiturek Euskal Herrian izan duten bilakaera aztertu dugu. Ondorioztatu dugu ez dagoela Euskal Herri osoko ikuspegia duen diagnostiko edo analisirik eta oso dela desorekatua berdintasun-politika publikoen eta egituren irismena eta bilakaera lurraldez lurralde. Egiaztapen horretatik abiatuta, bestelako ondorioak ere atera ditugu, besteak beste, berdintasun-egituren existentziak berak sentibilizaziorako birtarteko gisa ere jotzen duela; alde nabarmena dagoela arau- edo lege-markoak ezartzen edo gomendatzen duenaren eta benetan egiten denaren artean; eta politika hauek egiturazko mugak dituztela eraldaketa gauzatzeko. Baliabideak falta dira, baita administrazioaren prestakuntza ego-kia ere. Politikoki zuzena den horretan mugitzeko joera dago maiz, patriarkatua eta indarkeria matxista mantentzen eta birsortzen diren bitartean. Ez dira konplazentziarako garaiak eta erantzukizun horretatik egin dugu analisi kritiko hau.

Ondoren, berdintasun-politika publikoen bi alderdiren inguruko analisia egin dugu. Aztertu dugun lehen alderdia berdintasun-politika publikoen estrategia izan da, estrategia duala, alegia. Estrategia dualaz hitz egiten da genero-zeharkakotasunaren estrategia eta berdintasun-politika espe-zifikoak edo ekintza positiboa uztartzen dituelako. Estrategia honen arrakastak, zailtasunak, po-tentzialtasunak eta mugak identifikatzen saiatu gara. Bigarrenik, aztertu dugun bigarren alderdia, politika publiko hauen eta mugimendu feministaren arteko harremana izan da.

Bukatzeko, etorkizunera begiratu nahi izan dugu. Aurrera begira egin beharreko jauziak irudikatzerakoan, ordea, gure begirada analitiko edo lurretik pixka bat jasotzeko ahalegina egin dugu, ezagutzen dugunaren markoa gainditu ahal izateko eta jauzi estrategikoak eta anbiziotsuak irudikatzeke. Berdintasun-politika eta egitura publikoak eraldatzaileak eta eraginkorrak izan daitezkeen zer behar duten pentsatzen saiatu gara. Horrenbestez, laburki eta proposamen gisara: Euskal Herri osoko ikuspegia izango duen behatoki autonomoa sortzea proposatzen dugu, besteak beste, politiken inpektua neurtzea eta berdintasuneko estrategiak ebaluatzea helburu lukeena; berdintasun-politika espezifikoen agenda eta eragiteko gaitasuna zabaltzea ere proposatzen dugu, feminismoarentzat estrategikoak diren auziak edo eremuak barneratzeko (zaintza, indarkeria eta hezkuntza-sistema, esaterako); eta, azkenik, Euskal Herrian sortzen diren estrategia eta bitarteko publikoen biltegia eraikitzea proposatzen dugu, lurraldeen artean bitartekoak partekatzeke, lurraldeen arteko erantzukidetasuna sustatzeko eta gertuko erakundeei lana errazteke.

Gogoeta kokatua izan da gurea, feminismotik eta Euskal Herritik egin duguna. Euskal Herriak ez du berdintasun-politika publikoak osoki zabaltzeko burujabetzarik, eta, eskumenei dagokienez, oso abiapuntu ezberdina dugu lurralde bakoitzean. Estatu politika feministak egiteko eskubidea eta ahalmena aldarrikatzen dugu, dagokigulako eta eraldaketa zein trantsizio feministarako beharrezkotzat jotzen dugulako.

Erakundeetan eta politika instituzionalaren bizitzan sexu eta generoen arteko berdintasunaren eskaera txertatu izana feminismoaren eta emakumeon* borrokaren lorpen historikoa da; era berean, ikuspegi berriak ireki dituen urratsa da, etengabeko azterketa eta ebaluazioa eskatzen duena. Baina erakundeek dituzten mugei ere erreparatu behar zaie. Azken finean, erakundeak sistema kapitalista, patriarkal eta arrazista jakin baten emaitza dira, eta sistema bera birstortzen parte hartzen dute. Aitzitik, feminismoak politika erradikalak galdegiten ditu, jendartearen bizitzan inpektu zuzena izango dutenak, beraz, berdintasun-politika publikoek eraldaketa erradikalak gauzatzeko zailtasuna dute. Erakundeek aldarri feministak beren praktikak eta politikak zurrizteko erabiltzeko tentaldia erakutsi dute eta, horrenbestez, ezinbestekoa iruditzen zaigu erakundeen eta feminismoaren arteko dialektika.

Euskal Herriari dagokionez, mugimendu feministaren bultzadaren eta eskaeraren ondorioz sortu eta garatu izan dira berdintasun-politika publikoak. Era berean, mugimendu feministako kide askok parte hartu izan dute eta parte hartzen dute berdintasun-politika publikoetan; besteak beste, berdintasuneko teknikari asko mugimendu feministako kide dira eta hau indargune ere bada.

Jakitun gara Euskal Herriko feministok berdintasun-politika publikoen eztabaidari hainbat ikuspegitatik eta askotariko jakintzetatik heltzen diogula. Beraz, gure hausnarketak ez ditu denak aseko. Dokumentu honek hasiera bat izan nahi du, gogoetan sakontzen jarraitzeko.

1. Berdintasun-politika publikoen sorrera Euskal Herrian (1978-2023)

Patriarkatuari aurre egiteko ibilbide luzean, berdintasun-politika eta egitura publikoak nahiko berriak dira. Halere, ibilbide esanguratsua egin dute dagoeneko, Euskal Herriko lurralde batzuetan bederen, eta orain arte egindakoak eman duena ebaluatu eta horren inguruan hausnartzeko unea dela iruditzen zaigu.

1.1. Berdintasun-politika publikoen bilakaera

1975ean, sexuen arteko berdintasuna nazioarteko betebehargako bihurtu zen NBE osatzen duten estatuentzat. NBEk ez du behartze gaitasunik, eta betebehargako horiek herrialde bakoitzeko indar-korrelazioaren arabera gauzatzen dira. Ezbairik gabe, erabaki horrek fase berri bat ireki zuen sexuen arteko berdintasuna bermatzeko estrategiak indartzeari eta hauen ikusgaitasunari dagokienez.

1.1.1. FRANTZIAR ESTATUA

2013: Emakumeon* eta Gizonen Berdintasunerako Goi Kontseilua (Haut Conseil à l'égalité, HCE) sortu zen. 2017an, HCEk aitortza instituzionala jaso zuen, eta osaera paritarioa izan behar zuela zehaztu zen, baita erreformak proposatzeko ahalmena eman ere.

2014: Emakumeen* eta gizonen arteko egiazko Berdintasunerako Legea (2014-873 Legea). Lege horrek alderdietan, erakundeetan, kirol federazioetan eta enpresa pribatuetan parekidetasuna bultzatzeko hainbat neurri ezarri zituen; eta, maiztasun batez, hainbat erakunde (Euskal Hirigune Elkargoa, adibidez) parekidetasunaren inguruko txostena aurkeztera behartzen ditu.

2017: Berdintasunari eta Herritartasunari buruzko Legea (2017-86 Legea). Lege horrek sexu-genero bakoitzeko pertsonen % 40ko gutxieneko proportzio bat aplikatzea behartzen du zenbait ministeriotako postuetan; eta administrazio publikoan berdintasuna eta erabakitze postuetan emakumeon* parte hartzea bultzatzeko ekintza estrategikoak definitu behar direla aipatzen du.

2024: Frantziako Senatuak eta Kongresuak onartu dute konstituzioan jasotzea aborturako askatasuna bermatzea. Horrela, Frantzia izango da konstituzioan abortu eskubidea barne hartzen duen munduko estatu bakarra.

1.1.2. ESPAINIAR ESTATUA

1981ean Espainiar estatuak NBEko printzipioak berretsi zituen, eta 1983an Emakumeen* Instituta sortu zen. Urte hauetan Frankismoak eraikitako markoa eraisten joango zen (emakumea* gutxiesten eta familiara mugatzen zuena), formalki bederen: 1978an adulterioaren aurkako legeak

bertan behera utzi ziren; 1981ean dibortzioa legeztatu zen; 1985ean abortua despenalizatu zen larritasun kasuetan; 1992an Auzitegi Gorenak matrimonioaren barruan ere sexuak baimendua izan behar zuela ebatzi zuen.

2004an, indarkeria matxistaren aurkako babes integraleko neurriak onartu zituzten lehen aldikoz. 2007an, berdintasunaren eta parekotasunaren legea onartu zen. 2020an eta 2023an zenbait legeren bidez aurrerapausoak egin ziren: "sexu-askatasunaren berme osoa", "gizonen eta emakumeen* egiazko ordainsari-berdintasuna lortzeko" eta "trans pertsonen benetako berdintasuna eta LGBTBI+ pertsonen eskubideak egiazki bermatzeko".

Ibilbide hau argi-ilunez betetakoa da. Eztabaidak eta kontraesanak ugariak izan dira, martxan jarri diren legeen inpaktua mugatua izan den bezala. Edonola ere, 2008ko finantza krisiari emandako erantzunak, austeritate politikaren bidez, eragin zuzena izan zuen berdintasunaren agenda publikoan eta berdintasunean egindako inbertsio publikoan. Mariano Rajoyk 2012an martxan ezarritako austeritatearen dekretuak adibidez (langile publiko berriak kontratatzea debekatzen zuen), zuzeneko eragina izan zuen berdintasuna garatzeko egitura publikoetan. 2023tik aurrera, erakundeetan batera gobernatzeko PP-VOX-ek egindako akordioak berdintasun-politika publikoen blokeoa eta atzerakada ekarri du: indarkeria matxista ukatzea, berdintasun-zinegotzigoak eta -kontseilaritzak ezabatzea, aurrekontuak murriztea, abortatzeko eskubidea zalantzan jartzea... Feminismoaren kontrako erreakzioa bizitzen ari da PPK eta VOXek ardura duten instituzioetan.

1.1.3. EUSKAL HERRIA

Hego Euskal Herria

Autonomia Estatutuak autonomia erkidegoengan jarri zuen berdintasun-politikak garatzeko esku-mena. Laburbilduz, hau izan da bilakaera: lehengo egiturak, gero berdintasun-politikak garatzeko planak eta azkenik legeak, XXI. mendean.

80ko hamarkadaren bukaeratik eta 90eko erdialdera arte abian jarri ziren lehenengo egiturak berdintasunerako institutuak izan ziren. EAEn Emakunderen sorrera 1988an (Emakumearen* Euskal Erakundea, Eusko Jaurlaritzaren Lehendakaritzan kokatua dagoen erakunde autonomoa da), eta Nafarroan NABI Nafarroako Berdintasunerako Institutua (Nafarroako Gobernuak lehendakaritzan dagoen erakunde autonomoa), 1996an.

Ondoren, marko programatikoak sortu ziren: egitura horietatik berdintasunerako lehenengo planak diseinatu eta abiatu ziren, 1980ko hamarkada bukaeran (EAEn 1989tik aurrera).

1990etik aurrera udaletako berdintasun-arloak sortzen joan ziren, hasiera batean teknikari arduradun bakarrarekin, eta, 2010etik aurrera, apustu politikoa egingo den zenbait udaletan, egitura horietako batzuek unipertsonalak izateari utziko diote. Oraindik ere, egoera oso ezberdina da

udalerrien artean. Gipuzkoako udalak dira seguraski sendoenak eta Nafarroan urte gutxitan eman den bilakaera azpimarragarria da (30 teknikari herrialde osoan, modu prekarioan dauden arren). Bizkaiaren kasuan azpikontratazioa izan da nagusi. Edonola ere, gogora ekarri nahi ditugu urte hauetan itsasargi eta erreferente bilakatu diren zenbait herri: Arrasate, Hernani, Ermua edota Basauri.

Udalen elkarteei dagokienez, EUDEL-Euskadiko Udalen Elkartek Berdintasun saila du eta berariazko ekimenak sustatzen ditu. Nafarroako udal eta kontzejuen federazioak, berriz, ez du oraindik berdintasuna ardatz nagusien artean.

Araba, Bizkai eta Gipuzkoako Foru Aldundietan, ondoren sortu ziren berdintasun-unitateak, eta alde handia dago horien artean. Gipuzkoan zuzendaritza propioa dago, zerbitzu-buru batekin eta goi-mailako 4 berdintasun-teknikarirekin (funtzionarioak dira). Araban, berriz, ez dago inolako egiturarik/berariazko organismo/unitaterik berdintasunerako eskusiboki dedikatzen denik, eta lurralde bakarra da Hego Euskal Herrian berdintasunerako foru-araurik ez duena. Aldundiak 2 berdintasun-teknikari ditu, baina ez daude behartuta berdintasuneko berariazko trebakuntzarik izatera. Bizkaietan, Berdintasun Zuzendaritza bat dago, soilik berdintasunean aritzen dena, eta arduradun bat du. Ez da zehazki zerbitzu buruzagitza, baina hala funtzionatzen du, eta goi-mailako 6 berdintasun-teknikari, karrerako funtzionarioak (horietako bi beste sail batzuetan daude, baina Berdintasun Zuzendaritzaren mende), eta bitarteko langile bat daude.

Berdintasunerako legeak, azkenik, XXI. mendeko lehen hamarkadaren hasieran EAEn (2005), eta geroxeago Nafarroan (2015/2019) indarrean jarri zirenak:

EAEko 4/2005 Legea, otsailaren 18koa, Emakumeen* eta Gizonen Berdintasunerakoa. (2022an moldatu egin zen, indarkeria matxistari aurre egiteko politikari garrantzi handiagoa emateko asmoz).

Nafarroan, 14/2015 Foru Legea, apirilaren 10ekoa, Emakumeen* kontrako Indarkeriari aurre egitekoa. 8/2017 foru legea, ekainaren 18koa, LGTBI+ pertsonen berdintasun sozialari buruzkoa. 17/2019 foru legea, apirilaren 4koa, emakumeen* eta gizonen arteko berdintasunari buruzkoa. 2022-2027 Nafarroako emakumeen* eta gizonen berdintasunerako plan estrategikoa (aurrekontuaren %1 berdintasun-politiketan gastatzeko konpromisoa ezartzen duena).

Ipar Euskal Herria

2017. Euskal Hirigune Elkargoa sortu zen. Eskumen eta gaitasun gutxiko instituzioa da, baina, borondate politikoa balego, bertatik berdintasun-politikak garatzeko aukera legoke.

2019. Euskal Hirigune Elkargoak tokiko bizitzan gizon eta emakumeen* arteko berdintasunaren aldeko europar gutuna sinatu zuen, eta 2019ko ekainean ekintza-plan bat onartu zuen.

2021. Euskal Hirigune Elkargoak udalei zuzendutako emakumeen* eta gizonen arteko berdintasunerako gida praktikoa argitaratu zuen, 14 fitxa proposamen zehatzekin. Gomendio horien artean, udalerrri bakoitzean berdintasunari buruzko erreferente bat, eta berdintasunerako batzorde bat sortzea daude.

Ipar Euskal Herrian ez dago erakunde autonomorik, departamentu baten azpibatzaordea dago, parte hartze mistoa (gizon eta emakumeak*, hautetsiak eta jendarte zibila) eta berdintasunean formazioa ez duen teknikari batek dinamizatzen du. Teknikari berak beste lan batzuk ere baditu.

2024: IEHko lehen Emakumeen* Etxea zabaltzeko ekimena abian jarri da, EBA Egiatzko Berdintasunaren Alde koordinazioak bultzatuta.

1.2. Ibilbide honetan azpimarragarriak diren gakoak

Ezinezkoa egin zaigu eta ezinbestekoa ikusten dugu Euskal Herriko berdintasun-politika publikoen eta berdintasunerako unitate edo organoen mapa egitea (EAE, Nafarroa, Ipar Euskal Herria, lurralde-mailakoak eta udalerrri-mailakoak). Mapa horretan jaso beharko litzateke zer egitura dau-den (baldin badaude) herrialde bakoitzean, osaera (zenbat lagunez osatuak), kokapena (erakundearen hierarkian non kokatzen diren) eta zer aurrekontu duten. Baita administrazio hauek zein eskumen dituzten, garatzen dituzten edo ez eta nola, zein gobernantza gauzatzen duten, azkenik noraino Espainiak eta Frantziak baldintzatzen eta mugatzen duten gure lurraldeen autonomia.

Berdintasun-egituren sendotasuna vs. prekarietatea ere aztertu beharko litzateke. Berdintasun-egituren prekarietatea konstante bat da leku gehienetan, prekarietate ekonomikoa eta pertsonala. Gobernu ezberdinetan berdintasun-politikez arduratzen diren pertsonen egonkortasun falta arazo bat da, berdintasun-politikak eta politika feministak epe ertain-luzekoak baitira.

Zalantzarik gabe marko normatibo orokorra zabala da, EAEn eta Nafarroan marko juridikoa nahiko garatua eta aurreratua dago, eta berdintasunaren esparruan sortu den arkitekturak asko eman dezake, eragiteko ahalmena eta bitarteko nahiko balitu. Lege hobeagoak behar dira, zalantzarik gabe, baina daudenak muturreraino garatzea eta sinatzen diren adierazpenak praktikara bideratzea jauzi izugarria litzateke. Idatzia dagoena gauzatzea urrats kualitatiboa litzateke. Noraino garatzen dira onartutako gomendioak eta legeak? Politika publikoen eragina praktikan noraino heltzen da? Zer behar da politika hauek benetako inpaktua izan dezaten?

Horiek dira erantzun beharreko galderak. Aurrekontua handitzea eskatzeko joera dago (eta zenbait lekutan hala izan behar du), baina ez egitura finkatzekoa eta pertsonak inbertitzekoa, eta,

ondorioz, kudeaketa arazoak sortzen dira. Duela urte batzuetako ikuspegia dago oraindik, berdintasun-politikan edukirik ez zegoenekoak. Orain, edukia eta arau-esparrua daude, eta beharrezkoa da horiek gauzatzeko bitartekoak, denbora eta zilegitasuna izatea. Berdintasun-politiken eraginkortasun falta aurrekontuen bidez konpondu nahi izateak zerbitzuen eta asistentziaren pribatizazioarako joera indartzen du egoera honetan. Alegia, egiturek pertsonal faltarengatik egin ezin dutena kanpo kontratazioaren bidez egiten dute (kanpainak, planak, diagnostikoak, dekretu proposamenak...). Joera hau bereziki hedatua dago Ipar Euskal Herrian, non berdintasun-egiturak ez dauden oraindik eta diru publikoz lagundua den asistentzia pribatua nagusitzen den.

Berdintasuneko institutuak, Emakunde (EAEn) eta NABI (Nafarroan), erakunde autonomoak dira, biak hala biak Lehendakaritzan kokatuak. Lehendakaritzan kokatuta egoteak autonomia eta autoritatea eman beharko lieke, baina, ez dute halakorik, eta ez dute santzionatzeko, ez salaketak bideratzeko ahalmenik ere. Erakunde hauek berdintasunaren inguruko sentsibilizazioa eragiten badute ere (administrazioaren barruan eta jendartearen) intzidentziarako ahalmena mugatua da. Gogoetarako hipotesi bat luzatzen dugu: Berdintasuna berezko departamendua bilakatzearena, gobernu-politikak egiteko eta gainontzeko departamenduetan eragiteko ahalmen gehiago eskuratu litzatekeelakoan.

Berdintasun-politika publikoen sorrera eta instituzionalizazio-prozesua mugimendu feministaren aldarrikapenen ondorioz izan bada ere, euskal mugimendu feministatik errezeloz begiratu izan dio prozesu horri. Oroitu nahi dugu Emakunderen sorrerak eztabaida handiak sortu zituela (Leioako II. Jardunaldi Feministak, 1984), eta hamarkada hauetan maiz sumatu dela mugimendu feminista eta instituzioak bi mundu paralelo bailiran izan direla. Instituzioek diskurtso eta ahots feminista berenganatu dute, eta mugimendu feministan erakundeetan eragiteko borondate eza nabaritu da.

Edonola ere, feminismoa plurala da, plurala eta dibergentea bere agendan eta iritzi politikoetan ere, eta ondorioz, ezin dira diagnostikoak orokortu. 90eko hamarkadatik aurrera, mugimendu feministaren aldarrikapen batzuk berdintasun-politika publikoetan gorpuzten dira, eta mugimendu feministako kide batzuk berdintasun-teknikari lanetan hasiko dira. alderdi feministak ere hamarkada honetan sortu ziren, ikusgaitasuna emateko emakumeoi* eta feminismoari (Plazandreok emakumeen* plataformak Donostiako udal hauteskunde guztietan parte hartu zuen 1995etik 2015era, eta 1999tik 2011ra, berriz, foru hauteskundeetan eta beste udalerrri batzuetan ere lehiatu zen).

Hori esanda ere, mugimendu eta borroka feministak diskurtsoan eta politikan erakutsi duen eragiteko gaitasuna azpimarratu behar da. Azken hamarkada honetan feminismoaren mobilizazioek eta interpelazioak gora egin dute eta horren guztiaren emaitza bada marko legegileak bizi izan duen indartzea eta zabalpena ere. Nolabaiteko desborde bat gertatu da, indar-harreman instituzionalen aldaketa bat eta dinamika feminista bizkor bat: indarkeria matxistaren kontrako mobilizazio jendetsuak (San Ferminetako talde-bortxaketa adibide), 2018ko eta 2019ko martxoak 8ko greba feministak (kontsumo, enplegu eta zaintza greba ere bilakatu zirenak) eta 2023ko greba orokor feminista, zaintza eskubidearen unibertsalizazioa aldarrikatzen zuena. Era berean, femi-

nismoak aldarrikapen berriak ekarri ditu jendartera eta instituzioetara (indarkeria, zaintza, arrazakeria, askotariko identitate sexualen aitortza eta ikusgaitasuna...), politiketan perspektiba berriak irekiz eta are gehiago ireki zitezen aldarrikatuz.

Hasieran emakumeoi* zuzendutako politikak gizarte zerbitzuetan kokatu ziren, eta kutsu asistentzialista zuten. Berdintasuneko egiturak, politikak eta legeak sortzen joan diren heinean, Hego Euskal Herrian, logika horrekin hausten zuen bide propio bat hasi da. 2010eko hamarkadatik aurrera, zeharkakotasunaren estrategia garatzeko erronka eta betebeharra ezarri izanak jauzi politikoa ekarri du honetan, asistentzialismoarekin bukatu ez bada ere; baina estrategia hori ordu-ra arteko baliabide berberekin gauzatu beharrak eraginkortasuna kendu dio. Ipar Euskal Herrian oraindik ere emakumeoi* zuzendutako politikak sozialetik eta asistentziazatik garatzen dira nagusiki.

Euskal Herriko bilakaeran hiru momentu ekarri nahi ditugu gogora: lehenengo biek politika publikoak norabide aurrerakoiagoan garatzeko aukera sortu zuten (2011n bukatu zen ezkerreko subiranismoa legez kanpo uzteko prozesua, eta Nafarroan 2015etik aurrera bukatu zen UPNren erregimen kontserbadorearen nagusitasunaren zikloa); hirugarrena IEHn politika publikoak egiteko aukeran jauzia eman zeneko momentua da, 2017an Euskal Hirigune Elkargoa sortu zenekoa:

Lehenengo momentua, 2011n, Bildu Gipuzkoako Aldundian eta Gipuzkoako udalerri askotan gobernatzera iritsi zenean. Gipuzkoako Foru Aldundiak berdintasuneko organoan teknikarien lantalde bat sortu zuen orduan, goi mailako teknikarien estatusarekin eta Ahaldu Nagusiaren Kabinetean kokatu zena. Berdintasunerako II. Foru Plana ebatzi zen, erreferente bihurtu zena berdintasun-politika publiko eraldatzaileen ikuspegitik. Ondoren, 2015ean, Berdintasuneko Lehenengo Foru Araua etorriko da, berdintasun-politika publikoak blindatzeko Aldundiaren aurrekontuaren % 1 politika horietara bideratzea arautu zuena, eta zeharkakotasunaren estrategia garatzeko sail bakoitzean berdintasun-unitate bat sortzeko betebeharra ezarri zuena. 2011 aurretik ere, Gipuzkoan, udal batzuek berdintasuneko egiturak handitzeko apustua egin zuten. Lehenengo aldiz, organo unipertsonalak izateari utzi, eta lagun gehiagoz osatu ziren.

2015ean egin ziren Foru eta Udal Hauteskundeetan, UPNren eta eskuinaren nagusitasunaren aroari bukaera eman zitzaion. Indar korrelazio berri hura Nafarroan gertatzen ari zen aldaketa sozio-politikoaren emaitza izan zen. Orduz geroztik, UPN-rik gabeko koalizio eta aliantza instituzional ezberdinak egon dira (besteak beste, Nafarroako Gobernuan eta Iruñean). Modu honetan, hamarkada luzeetan Nafarroako politikan nagusi zen eta OPUS-ek ardazten zuen erregimen kontserbadoreari muga ezartzen hasiko zaio. Zalantzarik gabe ziklo berri bat irekiko da politika publikoen norabidean (nahiz eta oraindik hutsuneak dauden, 2023. urteko koiuntura azterketan euskararen kontrako oldarraldiaren atalean azaltzen genuen bezala, adibidez) eta berdintasun-politikei dagokienez.

Azkenik, Euskal Hirigune Elkargoa Ipar Euskal Herria aitortzen duen lehen instituzioa da, esku-men mugatuak dituen baina lurraldearentzat politikak egiteko baldintzak eta eztabaidak bizkortzen dituen. Berdintasunak politika publikoen estatusa irabazi dezan lortu behar da orain.

Berdintasun-politika eta estrategia horien babesean, bestelako egitura eta proiektu mota batzuk ere sortu dira, horietako asko erakundeen nolabaiteko elkarlanarekin. Akademiaren arloan, adibidez, eta besteak beste berdintasun-teknikarien formaziorako, 2001ean Emakumeen* eta Gizonen Berdintasunaren Gaineko Masterra eta 2008an Ikasketa Feministak eta Generokoak Masterra zein izen bereko doktorego-programa hasi ziren eskaintzen EHU-UPVn. NUP-UPNAn, berriz, Genero Ikasketen eta Ikasketa Feministen Katedra sortu zen 2022an, eta Unibertsitate Masterra Genero, Emakume* eta Berdintasun Gaietan. Nafarroaren kasuan, IPES elkatearen Feminismoen Eskola ere aipagarria da.

Berdintasun-politikak eta berdintasunerako planak orokortzen diren heinean, prozesu hauetan laguntza teknikoa emango duten elkarte feministak ere ugartzen dira. Arkitektura horien arteko sinergiak eta aliantzak sortzea ekarpen handia litzateke Euskal Herrian garatu beharreko politika feministentzat. Besteak beste, jakintza harremanean jartzeko, ebaluazioak egiteko, diskurtso kritikoa sortzeko eta iparrorratza elikatzeke. Hots, feminismoaren aurrerapen zientifiko eta politikoa politika eta egitura publikoetara ekartzeko.

2. Berdintasun-politika publikoen analisia: Lorpenak, zailtasunak eta ikaspenak

2.1. Analisia 1. Berdintasun-politika publikoen estrategia duala: berdintasun-politika espezifikoa eta genero-zeharkakotasuna

1980ko hamarkadatik aurrera, baina, batez ere, 90eko hamarkadatik aurrera, berdintasun-egituratik berdintasuneko berariazko politikak garatu ziren: emakumeei* bideratutako politika horiek abiapuntuko egoera hobetzea zuten helburu. 1995ean, Beijinen, Nazio Batuetako Emakumearen* Inguruko IV. Mundu Konferentzian, zeharkakotasunaren estrategia berdintasuna lortzeko ezinbesteko estrategia gisa proposatu zuten. Estrategia dualaren planteamenduak indarra hartu zuen ordutik: zeharkakotasunaren estrategia eta berdintasuneko berariazko politika publikoak.

Ekintza positiboaren estrategia deitu izan zaion arren, egokiagoa deritzogu berdintasuneko berariazko politikei buruz hitz egitea; berdintasuna bultzatzeko estrategia instituzionalen multzoa dira: emakumeen* ahaldunderako neurriak, kontzientziazio feministarako politikak, desberdintasunak konpentsatzen saiatzeko neurriak, edota ordezkartza eremuetan kuotak ezartzea, batzuen artean.

Berdintasun sailetatik garatzen diren politika espezifikoak oso eraldatzaileak izan daitezke, baina, bitartean, gainerako sailen edo departamenduen politika publiko guztiak beste norabide batean badoaz sistema patriarkalak egonkortzen jarraitzen du. Mainstreamingaren estrategiak politika publiko guztiei begiratzen die beraz eta sail eta departamendu guztiak interpelatzeko dituzte. Aitzitik, estrategia hori motelagoa da eta konpromiso osoagoa eskatzen du, politika publikoen eremu guztietan gizonen eta emakumeen* arteko berdintasuna lortzeko plan integralak ezartzea eskatzen baitu.

2.1.1. BERDINTASUN-POLITIKA ESPEZIFIKOAK

Euskal Herrian, 1990eko hamarkadan hasi ziren politika horiek garatzen, eta horretan jarri da indar handiena. Zeharkakotasunaren estrategiarekin alderatuta, berdintasun-politika espezifikoak garatzea erabat edo ia erabat berdintasun-sailen esku dagoen kontu bat da eta, beraz, berdintasun-teknikariek aukera izan dute horiek garatzeko. Mainstreaming-aren estrategia garatzea, berriz, ez dago soilik haien esku; gainerako sailak sartzen dira jokoan eta haien garapena beste batzuen eskuetan ere badago.

Berariazko berdintasun-politika horietan testuinguru politikoa gakoetako bat da. Bultzada politiko nabarmena izan den lurraldeetan berdintasun-politika espezifikoak nabarmen garatu dira; eta hala izan ez den lurraldeetan, apenas hitz egin dezakegu berdintasun-politikez. Euskal Herrian, beraz, alde handia dago lurraldeen eta udalen artean.

Sarrerari aipatu dugun bezala, testuinguru orokorragoari ere begiratu behar zaio. Iparrorratz gisa hartu izan ditugu Europa iparraldeko herrialdeak, eredu desiragarri gisa. Herrialde horietan berdintasun-politikak Ongizate Estatu aurreratu baten testuinguruan gauzatu dituzte. Euskal Herrian, ordea, ez da halakorik gertatzen. Berdintasuneko berariazko politikak gaur egungo errealitate sozio-ekonomikora eta politikora egokitu behar dira, eta aintzat hartu kapitalismo bortitzaren, krisi ekologikoaren eta feminismoaren kontrako erreakzioaren aroa bizi dugula. Ondorioz, besteak beste, emakumeon* artean dauden askotariko ezberdintasunei gehiago erreparatu beharko zaie.

Horrekin lotuta, berdintasun-politikak feminismoaren 3. olatuan hasi ziren, orduko ikuspegiari erantzunez; baina, gaur egun, 4. olatuan gaude, eta feminisмотik egiten diren irakurketek bilakaera bat izan dute. Berdintasun-politika publikoen iparrorratzaz hausnartu beharra ekartzen du horrek: berdintasun-politikak familia patriarkal parekideagoak izateko nahi ote ditugun, ala familia bera desagerrarazteko; emakume* eta gizonak parekoago izateko, ala bi kategoria horiek desagerrarazteko.

Emakumeen* Etxeak

Berdintasun-politika espezifikoetan, emakumeen ahalduntzearen ardatza nabarmen garatu da azken urteotan, ahalduntze eskoletan oinarrituta, batetik, eta emakumeen* etxeen sorrerarekin,

geroxeago. Emakumeen* etxeen loraldi fase batean gaude Euskal Herriko lurralde guztietan, bere alde on eta txar guztiekin, eta beharrezkoa ikusi dugu proiektu horien ezaugarrietan sakontzea:

Emakumeen* etxeak bi helburu nagusirekin lotu izan ditugu: batetik, emakumeen* ahalduntzerako tresna gisa; bestetik, mugimendu feminista indartzeko tresna gisa.

Emakumeen* ahalduntzeko espazio bat eskaintzeari dagokionez, badirudi funtzio garrantzitsua betetzen dutela, Pepa Bojoren ikerketak adierazten duen bezala. Ahalduntze prozesuek emakumeengan* sortzen dituzten aldaketez ikertu du, autoestimuan, osasunean eta harremanetan arreta berezia jarrita²⁰.

Bestetik, emakumeen* etxeak mugimendu feminista indartzeko bitarteko gisa ere ulertu izan ditugu. Badirudi ez dagoela lotura zuzenik, ordea, emakumeen* etxeen eta mugimendu feministaren osasunaren artean. Galderak sortu dira emakumeen* etxeek mugimendu feministan duten inpartuarekin: indartu egiten dituen edo, kontrara, ahuldu. Askotan, mugimendu feminista indartzeko, emakumeen* etxeen kudeaketa euren gain uztea izan da estrategia; baina kontrakoa ere eragin izan du horrek. Erronka bat da emakumeen* etxeek antolakuntza eta partaidetza politiko eraldatzailea bultzatzeko zer eta nola egin dezaketen pentsatzea.

Emakumeen* etxeak sortzeko helburu nagusia ez izan arren, indarkeria matxista sufritzen duten emakume* askoren erreferentzia gune bilakatzen dira, eta hor lan handia egiten dute.

Emakumeen* etxeak sortzeko prozesuak ertz asko kontuan hartzea esan nahi du. Ezin dira modu automatikoan egin, eta denentzat baliagarria den formula bakar bat ez dago. Bestetik, emakumeen* etxe deitzen zaio ia edozer gauzari (esanahia husten ari da, nolabait). Udal batzuek lokal bat jartzen dute horretarako, eta badirudi nahikoa dela horrekin. Emakumeen* etxe batek bitartekoak behar ditu: pertsonak eta aurrekontuak, besteak beste. Hala eta guztiz ere, duten potentzialitatea eta balioa ikusita, aintzat hartu beharreko proiektuak direla uste dugu.

2.1.2. GENERO-ZEHARKAKOTASUNAREN EDO MAINSTREAMING-AREN ESTRATEGIA

Jatorrizko esanahia ingelesezko mainstreaming kontzeptuan oinarritzen da. Mainstreaming-ek korrante nagusia esan nahi du. Horren arabera, berdintasun-ikuspegiak edo -printzipioak politika publiko guztiak (ez soilik berdintasunekoak) busti behar lituzke; eta, busti bakarrik ez, korrante nagusi bilakatu beharko litzateke, horien guztien norabidea bera baldintzatuz. Kontzeptua beste hizkuntzetara (euskarara barne) itzultzerakoan, esanahiaren zati bat galdu du: “zeharkakotasu-

20 Pepa Bojó Ballester (2022), Gipuzkoako ahalduntze-taldeak: parte hartzeko arrazoiak eta aldaketa esanguratsuak, GFA, <https://tinyurl.com/2yamkw43>.

nak” gainerako politika publikoak bustitzeari egiten dio erreferentzia, baina izan behar duen zentraltasunaren ideia bazterrean geratu da.

Zeharkakotasunaren estrategia, nagusiki, berdintasuna bultzatzeko ardura berdintasun-egituretatik harago eramatean oinarritu da. Berdintasun-egiturei estrategia hori sustatzeko ardura eman zaie, baina gainerako sailak dira bakoitzari dagozkion politikak eta ekintzak garatu behar dituztenak (eta horiekiko ardura dutenak). Berdintasuneko egiturek gainerako sailei lan hori eginarazteko (edo egin dezaten sustatzeko) posizio sinboliko eta hierarkiko esanguratsua eta zentrala izan behar dute erakundeetan (haien funtzionamendua oso baita hierarkikoa), eta gehienetan ez da gertatzen.

Estrategia horren bilakaera Euskal Herrian, honako hau izan da:

Erakunde handietan berdintasuneko unitateak sortu dira, sustatzeko funtzio horrekin: Eusko Jaur-laritzaren sail bakoitzean berdintasun-unitate bat (berdintasuneko teknikari bakar bat) dago horretarako. Nafarroako Foru Gobernuan sailetako berdintasun-unitateak sortu berri dituzte. Gipuzkoako Foru Aldundiko sail guztietan teknikari bana dago funtzio horrekin (berriazko trebakuntzarik gabe, saileko langilea, bere lanaldiaren zati bat funtzio horretarako). Araban Kuadrilla bakoitzak berdintasun-teknikaria du. Oso egitura ahulak eta prekarioak dira orohar, dauden lekuetan eragin ahal izateko beharrezko aitortzarik eta zilegitasun nahikorik ez dutenak. Ipar Euskal Herriari dagokionez, ez dago halako politikarik.

Nafarroaren kasuan, 2024an onartutako foru dekretu baten bidez, departamentu guztien zuzendaritzak biltzen dituen departamentu arteko batzorde bat sortu da. Batzorde hau garrantzitsua izan daiteke diskurtsoa sortzeko. 13 sail edo departamentu daude Nafarroako Gobernuan eta 8 teknikari. Dekretu honen bidez, sailetan dauden teknikarien funtzioak zehaztu dira, departamentuetako idazkaritza nagusietan kokatu dira eta NABlko langileak bihurtu. Dekretu honek ez ditu dauden egiturazko arazoak konponduko, baina zeharlerrotasuna egitura baten bidez eta berdintasunaz arduratzen den erakunde batetik zuzenduta egotea interesgarria da. Aztertu beharko da haren bilakaera.

Udaletan, berriz, berdintasun-politika espezifikoak garatu dira berdintasun sailetatik, batez ere; zeharkakotasunaren estrategiak ibilbide laburra izan du. Badaude udal batzuk estrategia garatzen saiatu direnak, eta haien ikaspenak partekatzea garrantzitsutzat jotzen dugu.

Mainstreaming-aren estrategia, jatorriz, oso tresna politiko ahaltsua da. Osotasun batean pentsatzen hasteko anbizioa dauka. Berdintasun-egiturei ezarritako eremuaz harago doa, eta politika publiko guztietan eragiteko atea irekitzen ditu. Erakunde publikoak eraldatzeko aukera ematen du, bai egiteko moduetan, bai politika publikoen edukietan eta norabidean.

Tresna politikoa den neurrian, ezinbestean eskatzen du borondate politikoa. Alde horretatik, ezin da izan teknikarien esku uzten den zerbait. Inplikazio eta bultzada politiko handia behar du. Proiektu politiko eraldatzaile sendo bat behar du atzean, bestela, prozesu tekniko bihurtzen da. Potentzia handiko estrategia horrek tramite huts bilakatzeko arriskua du, eta horrek estrategia horren balioaren eta eraginkortasunaren inguruko zalantzak sortu ditu. Hona, eztabaida horretan nabarmentzen diren alderdiak:

Zeharkakotasunaren estrategia garatzeko ezagutza marko bat sortu da, tresnak eta gidak sortu dira. Hori guztia baliagarria izan da estrategia sustatu behar duten berdintasun-unitateentzat; baina estrategia hori bere esanahi politikoa eta eraldatzailea galtzen joan da, eta auzi tekniko baten gisan ezaugarritu da: badirudi nahikoa dela genero inpaktuaren azterketa bat egitea, edo kontratuetan berdintasun-klausula batzuk txertatzea. Burokratizazio eta teknifikazio arriskua. Teknifikazioak despolitizazio bat ere ekarri du. Estrategiari esanahi eraldatzaile eta politikoa kendu zaio, eta, maiz, prozeduran jarri da arreta, prozedura horien helburuaren inpaktua neurtu gabe.

Estrategia hori garatzeko zailtasun nagusia administrazioa bera eta administrazioiko dinamikak dira. Administrazioaren kultura eta egiteko moduak, dagoen zatikatzeari alde batera utzi behar ko litzateke, eta elkarlanean, ikuspegi integralarekin lan egiteko kultura sortu, mainstreaming-ak funtziona dezan. Mainstreaming-a bera gauzatzea eraldaketa bide izan daitekeela uste dugu. Horrez gain, konturatu behar gara administrazioiko langileek ez dutela berdintasunaren inguruko formaziorik ezta sentsibilitaterik adierazi beharrik ere. Beraz, askotan, langileak berak dira erresistentzia gehien azaltzen dutenak.

Estrategia hori sustatzea eskatu zaie berdintasun-egiturei, ordura arte dituzten bitarteko berberak erabilita (pertsona kopurua handitu gabe, eta aurrekontu antzekoekin). Ardura berri bat ezarri zaie, beharrezko bitartekorik gabe. Udalean teknikari bakarrak ezin du estrategia duala garatu; ezinezkoa da.

Azkenik, zeharkakotasunaren izenean, berdintasunari berariaz erreparatzeari uzteko arriskua egon daiteke; berdintasunak dena busti ordez, berdintasuna urtzea beste politika guztietan. Horregatik guztiagatik, zeharkakotasunak itsasargi feminista behar du, gida feminista argi bat, eraldatzeko benetako potentzia izan dezan, eta emantzipazioaren alde bultzatzen dezan.

2.1.3. GOGOETAN PARTEKATU DIREN BESTELAKO ONDORIO BATZUK

Zeharkakotasunaren estrategia porrot bat izan delako sentsazioari aurre egin behar zaio. Izan ere, inoiz jarri ez diren bitartekoak eta egiturak behar ditu.

Badaude berdintasun-politiketan gakoak diren bi gai; indarkeria matxista, eta zaintza; baina berdintasun-egiturek ez dute horietan esku hartzeko lidergo aitorturik eta nahikoa eskumenik. Nola

egin bi gai horietan lidergoa eta gidaritza izateko? Zaintzak eta indarkeria matxista zeharkako gai gisa ulertu izan dira, eta trataera hori eman izan zaie.

Indarkeria matxistaren kasuan, berdintasun-politiketarik sentsibilizazioa eta ahalduntzea landu ditzakete, batez ere; eta, une honetan, emakumeen* etxeetatik emakumeei* zuzeneko arreta ere eskaintzen ari dira. Baina arreta zerbitzu espezializatuak zerbitzu sozialetan daude, eta horietan gailendu daitekeen ikuspegiak gehiago izan dezake asistentzialismotik ahalduntzetik baino. Bestetik, bestelako politikak ere behar dira erantzuna emateko, adibidez, etxebizitza politika, eta berdintasun sailetatik oso urrun geratzen da.

Zaintzari dagokionez, berdintasun sailek ez dute esparru horretan aldaketak eragiteko eskumenik, sentsibilizazio eta gogoetaz harago. Zeharkako gaia da, aurrekoa bezala, hainbat esparrutatik heldu behar zaiolako; baina berdintasunaren lidergo eta gidaritzarik ezean, zail izango da gai horiei ikuspegi feminista eta eraldatzaile batetik erantzutea.

Hezkuntza-sisteman egin beharreko lanketa/eraldaketa (hezkidetzak eta pedagogia feminista) oso marginala da gaur egun eta bestelako arreta bat jarri behar zaiola ere uste dugu. EAEn hezkidetzarako bitartekoak, trebakuntza eta egiturak udaletako berdintasun-organoetatik bideratzen dira (Eusko Jaurlaritzak ez duelako berea den ardura hartzen). Nafarroan, Gobernutik bideratzen dira (Eskolae Programa), eta Ipar Euskal Herrian, udalek eskola kanpoko jardueretarako eskumena duten arren, hezkidetzari ez zaio lekuri eskaintzen. Eskolek eraldaketa feministan zein garrantzi duten eta zein rol jokatu beharko luketen eta, ondorioz, hezkuntza sisteman ikuspegi feministak zein leku behar duen gogoetatzea ezinbestekoa ikusten dugu.

Berdintasun-politika publiko eraldatzaileak egiteko, mugimendu feminista indartsu baten garrantzia begi-bistakoa da. Mugimendu feminista ari da bide berriak sortzen, eta berdintasun-politika publikoek jarraitu egiten diote benetako borondate politikoa dagoenean. Alta, berdintasun-politiken hartzaileak emakumeak* eta jendarte osoa dira, hainbat ideologia eta kontzientzia mailatakoak; jendartearen eraldatzeko estrategiak eta diskurtsoak dira beharrezkoak direnak.

Azkenik, uste dugu emakumeon* emantzipazioa prozesu indibidual gisa bainoago prozesu kolektibo gisa ulertu behar dela. Hau da, berdintasun-politikak barne hartzen dituen eredu sozio-politiko eta ekonomikoa aintzat hartu behar da instituzioen politika baloratzeko; jendartearen eta, ondorioz, harreman hetero-patriarkaletan eta emakumeengan* erakundeetatik egiten den eta egiten ez den guztiak baitu inpaktua. Are, uste dugu berdintasun-politiken eraginkortasunak lekuz lekuta eta garaian garai nagusitzen den eredu soziopolitikoarekin eta erakundeetan dauden indar harremanekin lotura estua duela. Horrek guztiak zehazten baitu nork duen gaitasun legegilea eta exekutiboa, nork ezartzen dien berdintasun-politikei markoa, eta zenbat botere eta gaitasun eskaintzen zaien politika horiek exekutatze bitartekoei. Talaia Feministak berdintasun-politika eta egitura publikoetan zentratu du bere analisian, estrategikotzat jotzen ditugulako eta horietan zuzenki eragin behar delako. Baina gogoratu nahi genuen feminista gisa ikuspegi zabalagoa izan behar dugula erakundearen politikak aztertzerakoan.

2.2. Analisia 2. Mugimendu feministaren papera eta interlokuzioa berdintasun-politika publikoetan: egindakoaren balantzea eta ikaspenak

Berdintasun-politika publikoak mugimendu feministarekin pentsatu, garatu eta ebaluatu behar dira pentsatuta, borondate politikoa eduki duten erakundeetan berdintasun-kontseiluak sortu izan dira. Berdintasun-kontseilu hauek aurre-ideia batekin hasi ziren sortzen, nolabait esanda kontseiluak zirela mugimendu feministak berdintasun-politika publikoetan parte hartzeko kanalik demokratiko eta egokienak. Batzuetan mugimendu feministak erabakiak hartzeko ahalmena du, beste batzuetan berriz informazioa jasotzeko eta berdintasun-politikei zilegitasuna emateko erabili da.

Urte luzeetako esperientziaren ondoren, interlokuzioa modu honetan soilik gauzatu behar delako ideia birpentsatzeko beharra dago. Are, zalantza dugu ea mugimendu feministaren interlokuzioa ziurtatzeko berdintasun-kontseiluak sortzeko estrategia, gaur-gaurkoz, agortua ez ote dagoen. Argi duguna da ezin dela leku guztietarako formula gisa erabili. Formula ezberdinak pentsatu eta martxan jartzeko beharra dago, beraz. Izan ere, instituzioei exijitu behar zaiena da mugimendu feministari entzutea eta emakumeen* zein jendartearen parte hartzea eta erantzunkidetasuna bultzatzea eta ziurtatzea.

Entzute horrek zein forma hartuko duen, hori beste kontu bat da; baina entzutea da garrantzitsua, nahiz eta modu organiko batean parte hartu ez. Garrantzitsua da halaber mugimendu feministaren nahiak, agendak, erritmoak eta autonomia errespetatzea.

Kontuan hartu behar da ekosistema feminista oso aberatsa den arren mugimendu feministaren antolaketa-eredua ahula dela. Egun antolakunde feminista bakarra dago Euskal Herria osoan hedatua dagoena eta proiektu osoa duena (Euskal Herriko Bilgune Feminista), gainontzeko eragile feministak sektorialak edo tokikoak dira eta pandemia ostetik mugimendu feministaren koordinazio-markoak asko ahuldu dira, gaur egun bi koordinazio-marko orokor dauden arren: Bizitzak Erdigunean eta EH-ko Emakumeen* Mundu Martxa. Honek guztiak bide berriak bilatzea eta errekursoak eskaintzea ezinbesteko egiten du.

Mugimendu feministarekin interlokuzioa eta eragiteko gaitasuna birpentsatzerakoan, kontuan izan behar da mugimendu feminista ez dela bat eta bakarra. Plurala da, talde bat baino gehiago daude, eta feminismoa ez da soilik mugimendu feminista autonomotik garatzen. Badaude, gaur egun, bestelako taldetan diharduten lagun feministak eta taldeetan antolatu gabe feminismotik aritzen direnak esparru ezberdinetan (osasun-edo hezkuntza arloan, kulturean, zientzian...). Parte-hartze bideak feminismoaren egungo ezaugarrietara gaurkotu behar dira.

Emakumeen* etxeek bete-betean bat egiten dute interlokuzioaren gaiarekin. Izan ere, gune horietan izan beharreko partaidetza-mota eta papera hausnarketa-gai esanguratsua da gaur egun. Udalerrri batzuetan berdintasun-politika esanguratsuak garatzen ari dira, ibilbide luzeko emakumeen* etxeak dituzte, eta ez dago mugimendu feminista antolaturik. Kasu horietan, emakume* feministekin egiten da harremana, nahiko maila indibidualean. Emakumeen* etxeen gestio-mode-

lo ezberdinek pistak eman ahal dizkigute mugimendu feministaren eragin gaitasuna handitzeko bideei dagokienez. Hernani litzateke interesgarria den adibide horietariko bat, prozesu luze baten ondorioz espazioaren birplanteamendu bat eman da eta Emakumeen* Etxea izatetik Kulturarteko Plaza Feminista izatera pasa da.

Instituzioekiko dagoen desloturak modu negatiboan eragiten du erakundeetan parte hartzeko nahian, baita emakumeon* artean ere. Mugimendu feminista eta oro har jendartea politikara hurbiltzeak lehen mailako helburua izan behar duela uste dugu, eta, horretarako, instituzioek askotariko bideak ezar ditzakete. Are, zergatik ez baloratu asistentzia edo bitarteko teknikoak eskaintzea eta laguntza ekonomikoa bideratzea mugimendu feministak politika publikoetan parte hartu dezan.

Dirulaguntza-politikek ere eragina dute mugimendu feministarekin sortzen den harremanean. Batetik, dependentzia-harreman bat sor daiteke, non burokraziaren ondorioz tresna dena helburu bilakatzen den. Bestetik, hausnartu beharko litzateke ea gobernuak kanpoko erakundeentzako (GKE) dirulaguntzak dauden bezala, taldeen egiturak ordaintzeko ere dirulaguntzak behar ote diren (liberatuak eduki ahal izateko, esaterako).

Euskal Herriko mugimendu feministak ibilbide bat egin du erakunde eta politika publikoekiko agentzia eskuratzeko, baina, orokortuz esan dezakegu ez duela lortu harreman iraunkorra izatea udalez gaindiko erakundeekin, Eusko Jaurlaritzarekin edo Nafarroako Gobernuarekin, esaterako. 2023ko Greba Feminista Orokorrean zuzenean eskatu du harremana bi erakunde horiekin. Interlokuzio eskaera honek berrikuntza nabarmena dakar, eta mezu aldaketa bat ere bai, nolabait: mugimendu feministak politika publiko nagusietan ere eragin nahi du, eta ez soilik berariazko berdintasun-politiketan.

3. Berdintasun-politika publikoak aurrera begira: zer jauzi eman behar ditugu eraldatzaileak izan daitezen?

Orain arteko analisitik abiatuta, aurrera begira jarri nahi izan dugu. Izan ere, orain arte egindako ibilbidea aztertzeak egindakotik ikasteko aukera ematen badigu, aurrera begira jartzeak beharrezko jotzen ditugun jauziak eta aldaketak egiteko indarra eta norabidea emango dizkigu.

Orain arteko ibilbidearen analisia oso egon da lurrari lotuta, eta egiten den horri ahalik eta begirada zolienarekin begiratzeko ahalegina egin dugu. Aurrera begira egin beharreko jauziak irudikatzerakoan, ordea, gure begirada analisitik edo lurretik pixka bat jasotzeko ahalegina egin dugu, ezagutzen dugunaren markoa gainditu ahal izateko eta jauzi estrategikoak eta anbiziotsuak irudikatzeke.

Bestetik, aurrera begira eman beharreko jauzien inguruko proposamen hau ez da itxia. Jauziak irudikatzen hasteko eta horien inguruan eztabaidatu eta gogoeta egiteko oinarri bat da hemen jaso duguna.

Eztabaidarako ondorioak eta jauzi-proposamenak hiru ataletan antolatu ditugu: lehen atalean, berdintasun-politika publikoen estrategia dualarekin lotutakoak jaso dira; bigarrenean, Euskal Herrian berdintasun-politika publikoak bultzatu eta garatzeko egituren inguruan pentsatzeko ideiak agertzen dira; eta, hirugarren atalean, berdintasun-politiketan mugimendu feministaren paperari eta interlokuzioari buruz hausnartzeko gako batzuk proposatzen dira.

3.1. Berdintasun-politika publikoen estrategia dualari buruz eztabaidatzeko ondorioak eta jauzi-proposamenak

Lehenengo ondorioa, zera da, genero-zeharkakotasunaren estrategiak potentzial handiak ditu, bai berdintasun-politikez haragoko politika publiko nagusien edukia birpentsatzeko eta eraldatzeko, bai administrazio publikoaren egiteko moduak eraldatzeko (elkarlanean oinarrituta, sailen arteko konpartimentazioa gaindituz, horizontaltasuna...). Baina orain arte gutxi garatu da, ikuspegi tekniko eta burokratikoa gailendu da eta ez da behar den bitartekorik jarri. Jauzi bat emateko garaia da estrategia bere potentzial eraldatzaile guziarekin garatzeko.

Aurrera begirako jauzi esanguratsuren emateko, gure ustez, zeharkakotasunaren strategiaren esanahi politikoa berreskuratu behar dugu, eta politika publiko guztien norabidean eragiteko zereginari lotu. Horrek, orain arteko egiturez gain, zeregin horretarako propio sortutako egitura/figurak eskatzen ditu? Interesgarria izan liteke kabinete nagusietan eta alkatetzetan horretaz arduratuko liratekeen figura(k) sortzea? Estrategia dualari erantzuteko egitura dual bat sortzea, alegia?

Administrazio publikoaren egiteko moduek gauzak dauden horretan utzi edo indartzera garamatzate. Administrazio publikotik eraldatzaileak diren politikak egin ahal izateko, beharrezkoa da administrazioa bera eraldatzea. Horretarako ezagutza eta tresnak ematen dizkigu genero-zeharkakotasunaren estrategiak, baina administrazioaren egiteko moduak aldatzeko indar gehiago behar da: apustu politikoa egin behar da administrazioa aldatzeko; zeregin horretan jartzen diren departamentu eta pertsonen zentralitatea eta autoritatea eman behar zaie; horretarako bitartekoak jarri behar dira (pertsonak, batez ere). Administrazioak eraldatzeko prozesuak egin behar dira eta ez berdintasunetik bultzatuta soilik; prozesu zentralak behar dute izan.

Bigarren ondorioa: Feminismoarentzat estrategikoak diren arloetan eragiteko gaitasun gutxi dute berdintasun-politika publikoek, hala nola zaintza, hezkuntza, osasuna, indarkeria matxistaren arretaren auzietan. Berdintasunak oso eskumen mugatuak ditu arlo hauetan eragiteko (edo ez ditu) eta ez zaio aitortzen eremu hauetako politikak gidatzeko zeregina; ez du arlo hauetako politiken esanahiak eta norabideak zehazteko aukerarik.

Horri begirako jauzi-proposamenak definitze aldera, bi galdera planteatzen ditugu. Feminismoarentzat estrategikoak diren gaiak berdintasun-politika espezifikoaren poltsara pasatu beharko lirateke berdintasun-arloek horien lidergoa izan dezaten? (adibidez, zaintza edo indarkeria matxistaren

arreta). Nola antolatu beharko lirateke gai hauek erakunde publikoetan, berdintasunak lidergoa izateaz gain, gainerako sailek ere parte har dezaten?

3.2. Euskal Herrian berdintasun-politika publikoak bultzatu eta garatzeko egituren inguruko ondorioak eta jauzi-proposamenak

Bizi gara, edo hobeto esanda, gaizki bizi gara, testuinguru neoliberal batean: Erakunde publikoak eta publikoa den guztia husteko joera dago. Berdintasun-teknikariekin ere nagusi dira azpi-kontratazioa, prekarietatea... Ipar Euskal Herrian ez da berdintasun-egiturarik sortu orain arte.

Euskal Herrian oso errealitate eta ibilbide ezberdinak ditugu. Lurralde batzuetan berdintasun-politika publikoak (eta hauek garatzeko egiturak) ibilbide bat egin dute dagoeneko. Gipuzkoa erreferente eta bide-erakusle izan da, alde horretatik. Ikaspen interesgarriak ateratzen ari gara jadanik eta, agian, are gehiago ere atera ditzakegu. Era berean, beste lurralde batzuk ibilbidearen hastapenetan daude: Ipar Euskal Herria, nagusiki. Nola egin Euskal Herrian sortutako ikaspen horiek guztiak partekatzeko, elkarrengandik ikasteko, sareak sortzeko eta elkar elikatzeko?

Berdintasun-teknikarion rolaren inguruan hausnartzeko beharra dugu. Erakunde publikoak eta horien politikak aldatzera sartu gara erakundeetan; baina hausnartu behar dugu ea erakundeek nola eragiten duten gudan. Aldatu al dute gure ikuspegia eta jarduera neurriren batean eta zer ondorio ditu horrek?

Aurrera begirako jauzi bat emateko, gertuko erakundeak indartu behar dira: eskumenez eta bitartekoz hornitu, horietatik berdintasun-politika publikoak egin ahal izateko. Horrekin batera, lurralde-mailako egiturak sortu/indartu, markoak eta estrategiak jartzeko.

Euskal Herrian sortzen diren estrategia eta bitarteko publikoen biltegia eraikitzea proposatzen dugu, lurraldeen artean bitartekoak partekatzeko, euskal lurraldeen arteko erantzunkidetasuna sustatzeko eta gertuko erakundeei (maiz bitarteko eta errekurso gutxien dituztenak) lana errazteko.

3.3. Berdintasun-politiketan mugimendu feministaren papera eta interlokuzioari buruzko ondorioak eta jauzi-proposamenak

Mugimendu feministak badu indarra eta gaitasuna agenda politikoa baldintzatzeko. Zaintzaren gaia agenda politikoan sartu du, emakumeen* etxeak, emakumeen* ahaldundzia... Baina agenda politikoan sartzen diren unean gai horiekiko boterea galtzen du eta gai horiek edukiz hustu edo beste esanahi bat hartzen dute maiz. Berdintasun-unitateak dira, nolabait, horien esanahiaren zaindariak, lekukoa hartzen dutenak, baina ez daukate nahikoa botererik eta eskumenik gai horien lidergoa hartzeko (zaintzarekin bereziki gertatzen da, adibidez).

Berdintasun-politika publikoetan mugimendu feministaren interlokuzioa ziurtatzeko berdintasun-kontseiluak sortzeko estrategia, gaur egun, agortuta dago, oro har, eta birpentsatu egin behar dugu. Kontseiluen edo ohiko partaidetza-prozesuen logikak, besteak beste, mugimendu feministaren agenda eta erritmoak baldintzatzen ditu (erakundearen beharrak eta gaiak lehenestera eramaten ditu); ez dute mugimendu feministaren eragiteko ahalmena bermatzen, erakunde publikoen lengoaia gailentzen da (burokrazia eta teknifikazioa), partaideentzat arrotza dena.

Errealitate hori irauli nahi badugu, erakunde publikoetatik kanpo kokatutako mugimendu eta antolakunde autonomoen beharra dago, dialektika elikatzeko eta izaera eraldatzailea duten norabide, iruditegi eta kontzeptu berriak sortzeko, erakundeak elikatzeko eta kontrol demokratikorako (interpelatzeko, segimendua egiteko...):

Mugimendu feministak bultzatuta sortu ziren berdintasun-politika publikoak Hego Euskal Herrian. Gaur egun duten indarra ere mugimendu feministaren eta feminismoaren indarrak ematen die. Berdintasun-politika publikoek mugimendu feminista osasuntsu eta indartsu bat behar dute, izan ondoan egoteko, izan egiten dena zalantzan jartzeko eta interpelatzeko.

Horrenbestez, berdintasun-politika publikoek mugimendu feminista eta feminismoa indartzeko zeregina ere izan beharko lukete. Gatazka edo dialektika hori benetan eman ahal izateko finantzaketa behar luke izan. Erakundeek mugimendu feminista finantzatu beharko lukete mugimendu indartsu bat izateko? Nola egin beharko litzateke finantzaketa horrek mugimendu feministaren autonomia ziurtatzeko, bere jarduera baldintzatu gabe eta menpekotasun-harremanak sortu gabe? Horrekin batera, mugimendu feministaren proposamenak eta diskurtsoak entzuteko mekanismoak jarri behar dira, Kontseilu eta kanal formal eta instituzionalez harago.

Euskal Herri osoko ikuspegia izango duen behatoki bat sortzea proposatzen dugu. Organismo autonomo bat, diru publikoarekin finantzatua, maila tekniko nahikoarekin, erakundeen berdintasun-politikei benetako segimendua egiteko. Behatoki horretan hainbat eremutako ezagutzek egingo lukete bat. Erakunde eta mugimendu sozial ezberdinen lankidetzaren eremu bat izango litzateke. EHUko eta NUPeko berdintasuneko masterren eta unibertsitatean berdintasun-politika publikoen inguruan ikertzen ari direnen lankidetzarekin... Politiken inpaktua neurtu beharra dago. Erakundeek ikuskaritza eta kontrola exijitu, esandakotik zer eta nola egin duten esan dezaten.